

Shrnutí

- Změna v nakládání penězi v českých domácnostech se během let 1997-2007 projevila především enormním růstem jejich zadluženosti. Pouze od obchodních bank mělo obyvatelstvo koncem roku 2007 půjčeno 688,2 mld. korun, což byl 14krát větší objem než v roce 1997. Vzhledem k tehdejšími mizivým hodnotám úvěrů obyvatelstvu na bydlení stoupl od roku 1997 jejich objem dokonce 43krát na 515,9 mld. korun.
- Ve sledované dekádě tak v poměru k HDP stoupl podíl zadluženosti domácností celkem (tj. obyvatelstva, živností a neziskových institucí sloužících domácnostem) z 5,7 % na 20,5 % HDP, u úvěrů na bydlení pak z 0,7 % na 14,5 %. Korelační závislost mezi růstem dluhů domácností a vývojem HDP však není zřejmá.
- Motivem českých domácností k zadlužování je výrazná orientace na spotřebu, růst životního standardu a reálné mzdy, změněný náhled na dluhy, příklon k vlastnickému bydlení, snadná dostupnost úvěrů. Na straně poskytovatelů půjček pak silný marketing, v některých případech i ochota slevit ze svých marží.
- Co se struktury půjček týká, na bydlení měli lidé v závěru roku 2007 napůjčováno přes půl bilionu (515,9 mld. korun), což představovalo 71 % objemu bankovních půjček sektoru domácností celkem. Přestože proti roku 2004 (73,7 %) došlo k mírnému poklesu tohoto podílu, je dominance úvěrů na bydlení ve struktuře půjček sektoru domácností zatím vysoká a představuje významnou protirizikovou pojistku ve srovnání se situací, kdy by vyšší podíl vykazovaly spotřebitelské úvěry.
- Úvěry obyvatelstva na spotřebu od všech finančních zprostředkovatelů dosáhly koncem roku 2007 výše 267,2 mld. korun. Tato sféra je téměř z poloviny obsazena jinými finančními zprostředkovateli než bankami, tj. leasingovými společnostmi a společnostmi splátkového prodeje. Ty poskytly do konce roku 2007 spotřebitelské úvěry ve výši 128,5 mld. korun, tj. 48 % celkových úvěrů na spotřebu.
- Na zvýšených přírůstcích spotřeby českých domácností se zejména od roku 2003 domácnosti podílejí především nákupy předmětů dlouhodobé spotřeby. Výdaje domácností na ně stoupaly v období 1995-2007 v průměru ročně o 10 %, přičemž v letech 2006 a 2007 o 15 %, resp. 22 %.
- Charakter spotřebitelských úvěrů (kratší doba splatnosti, menší úvěrovaná částka, nižší nároky na bonitu klienta) vyhovuje obchodům nebankovních zprostředkovatelů – vzhledem k velkému počtu obchodních případů je zde riziko diverzifikovanější. Ovšem z regionálního pohledu a z pohledu sociálně slabších domácností mohou i spotřebitelské úvěry znamenat problém, jak dokazuje počet nařízených exekucí (stoupající každoročně až na 428 tis. případů v roce 2007) a záznamů v databázi „neplatičů“ (přes 580 tis. osob majících v posledních třech letech problém se splácením svých závazků, nikoli však pouze spotřebitelských úvěrů).
- V roce 2008 došlo ke zvolnění tempa zadlužování českých domácností na bydlení – přírůstek za prvních pět měsíců byl v úhrnu meziročně nižší o 4,1 mld. korun, především vlivem poklesu hypotečních úvěrů (o 5,4 mld. korun) i standardních úvěrů ze stavebního spoření (o 2 mld. korun). U překlenovacích úvěrů se objemy půjčených peněz naopak vyhouply o více než 3 mld. na 12,6 mld. korun. Údaje tak zatím dramatický pokles českého trhu hypoték a úvěrů ze stavebního spoření obyvatelstvu nevykreslují.
- Míra hrubých úspor českých domácností v trendu klesá a ČR se tak zařadila do skupiny zemí EU, kde je sklon spořit výrazně potlačen sklonem ke spotřebě. Ve vyspělých zemích Evropy už tak relativně vysoký podíl úspor k disponibilním příjmům (hrubému disponibilnímu důchodu) dále roste, ve srovnání s ČR je dvojnásobně vyšší.
- Co se jednotlivých typů úspor a investic českých domácností týká, dlouhotrvající pokles úložek na termínované bankovní vklady se v roce 2007 zastavil, stále však pokračuje silný příliv peněz na netermínované vklady z podílových fondů – jde o stahování peněz ve zřetelné reakci na turbulence kapitálových trhů od druhé poloviny roku 2007 (v reakci na hypoteční krizi v USA zasahující světové finanční trhy). Podíl životního pojištění a penzijního připojištění ve struktuře celkových úspor českých domácností zůstává v čase zhruba stejný.
- Úspory u bank stále poměrně výrazně převyšují dluhy, i když tento polštář se za léta 1997-2007 velmi zmenšil - celkové půjčky domácnostem už tvoří téměř dvě třetiny objemu jejich úspor u bank, zatímco v roce 1997 to bylo jen 8,3 %. Podíl úvěrů na bydlení na objemu termínovaných depozit

domácností už přesáhl tři čtvrtiny (77,8 %), zatímco v roce 1997 činil jen 4,3 %. Podíl spotřebitelských úvěrů na krátkodobých vkladech domácností rovněž stoupl – zhruba sedmkrát na téměř 30 %, ze 4,4 % v roce 1997.

- V souvislosti se zhoršováním proporce „úvěry/bankovní vklady“ (ve struktuře finančních aktiv domácností jsou však i jiné typy úspor, jak je uvedeno), je třeba mít na paměti, že závazky (úvěry) domácností jsou kryty i hmotnými aktivy, tj. domy a byty ve vlastnictví, na něž si lidé půjčili. Objemy těchto aktiv (nemovitostí) získaných domácnostmi také každým rokem rostou. Koncem roku 2006 disponovaly české domácnosti pořízenými domy a byty v celkové výši 2,377 bil. korun. Investice do bydlení představují, co se stavů týká, dlouhodobě asi 88 % celkových hmotných investic domácností.
- Struktura dluhů obyvatelstva obecně nezakládá v současné době riziko dluhové pasti. Situaci by mohl změnit pád realitního trhu či výrazný růst úrokových sazeb – většina úvěrů na bydlení byla totiž poskytována v období extrémně nízkých úrokových sazeb. Jejich změna (růst) pak povede k dalšímu úrokovému zatížení domácností při růstu části měsíční splátky určené na úroky, resp. prodloužení splácení úvěru. Pokud růst reálných příjmů domácností dokáže vstřebat důsledky zvýšených měsíčních splátek hypotečních úvěrů, riziko nenastává.
- Vnímání rizika dluhů je individuální. Závisí na věku dlužníka, jeho rodinném statusu (zda má či nemá děti) a obecně i na výši úrokových sazeb a cenové hladině realitního trhu